



# A divat mint vélemény

Lukács Anikó: Nemzeti divat Pesten a 19. században

FARKAS ZSUZSA

Budapest Főváros Levéltára, 2017, 297 oldal, 2500 forint

Lukács Anikó főlevéltáros tanulmánya a Disszertációk Budapest Főváros Levéltárából című sorozat hatodik köteteként jelent meg, és divatképekkel illusztrálva mutatja be 19. századi kultúránk egyik sajátos jelenségét. A könyv arra az alapvető kutatásra épül, amelynek során a szerző az 1830-tól 1848-ig és az 1857-től 1867-ig terjedő időszakban a sajtóban közzétett, szinte az összes, divatra vonatkozó írott szöveget összegyűjtötte. Az ilyen típusú kultúrtörténeti feldolgozás kiegészítő adalékul szolgál olyan történetek megrajzolásához, amelyek levéltári forrásanyag feldolgozatlan és hiányos. A sajtót forrásként használni ugyan kissé problematikus – sokszor a fecsegés, a felszínesség, a szórakoztatás bűvkörén belül maradnak azok az írások, amelyek megjelenhettek.

A kötet első része azt vizsgálja, hogy az 1840-es években a divat hogyan alakult Pesten. Ezen belül is azt, hogy a nemzeti öltözék melyik újságban, milyen kontextusban értelmeződött. Ízekre szedi a pontatlan, hányaveti megjegyzéseket, amelyek a női divatlapokban szórakoztatták a hölgyeket, és reklámként szolgáltak a ruhák eladásához. Kiemeli Kostyál Ádám és Klasszy Vencel, vagyis a német és a magyar szabók vitáját is. Az elnyomás évei után, 1860 körül indultak újra azok a polgári lapok, melyek bővebben szóltak a divatról. Megismerhetjük azokat az írásokat, melyek

áttételesen utaltak a társadalmi helyzetre. Tudjuk, hogy ekkor az újságok semmilyen konkrét nehézségről nem szólhattak, a cenzúra nagyon erősen működött. A lapok gerincét a folytatásban közölt szerelmes regények, utazásról, szórakozásról és divatról szóló tudósítások, tárcák alkották. A politikai helyzet enyhülésével a „nemzeti divatra” utaló megjegyzéseket némelyik újságban már el lehetett helyezni. Mindez az 1867-es kiegyezésig tartott.

Lukács szerint a vásárlók sem igazodtak el a magyar öltözet alapvető darabjainak változatai között, melyeket új fantázianevekkel láttak el. Az 1860-as évektől tömegesen állnak rendelkezésre fényképek, amelyeket össze lehetne vetni a divatképekkel, leírásokkal, közelíteni a diskurzusok, képzetek világát és a történeti valóságot. Ezt a fajta elemzést ugyan felveti a szerző, de még nem alkalmazza. A lapok híradásai között számos ellentmondás, következetlenség van, minden lap saját magát tartotta az eredeti „nemzeti” öltözet legmegfelelőbb képviselőjének. Emiatt felmerül a kérdés, hogy nemcsak a szerzők ízlését, véleményét, hanem a politikai nézetüket, sőt a lapok irányultságát is alaposan kellene vizsgálni.

A nemzetinek nevezett öltözet fogalma képlékeny volt, 1857-től néhány év alatt is változott – állítja Lukács Anikó. A nőknél

jellemző a magyar „derék” finom zsinórral, a buggyos rövid ujjak a vállnál, a bő szoknya sok redővel. A fényképeken látható modellek azt mutatják, hogy az abroncsos szoknya puffos ujjú ingecskevel és mellény-nyel minden nőt – legyen arisztokrata vagy polgár – csinosná varázsolt. A férfiak szűk nadrágja számos esetben előnytelen és nyáron nagyon meleg volt, ezért szívesen cserélték bő szárú pantallóra. A politikai hangulat kivetülése a divatra, a képes beszéd alkalmat adott a magyar társadalom számára, hogy véleményt nyilvánítson egyszerű, mindenki által értelmezhető formában.

A szerző a megjelent újságok közül harminc különféle orgánumot tekintett át, de a *Délibáb* című lap ezek közül kifaradt. Pedig Országh Antal, a kiváló fényképész az emigrációból, Párizsból küldte divattudósításait, melyet szakmai zsargonnal tűzdelt meg Szinevéry Grácia segítségével az 1850-es évek közepén. A budai *Spiegel* és a többi német nyelvű újság véleményének (legalább sommás) ismertetése is hiányzik. A fényképek azt sugallják, hogy mindenkinek volt legalább egy saját maga által nemzetinek ítélt ruhája, amelyben megörökíttette magát. A szerző az utolsó fejezetben a mikrotörténelem felé fordul a korszakban élt emberek naplói alapján.